

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В

«__» _____ 20__р.

Реєстраційний № _____

«__» _____ 20__р.

МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Кваліфікаційна робота студентки
 групи ДВП(ДВ)м-22
 ступінь вищої освіти «магістр»
 спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
 Платонової Вікторії Віталіївни

Керівник кандидат педагогічних наук,
 доцент Суятинова К.Є.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

Вступ	3
I РОЗДІЛ. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЩОДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	7
1.1 Сутність та зміст дослідницької компетентності у психолого- педагогічній літературі	7
1.2 Розвиток дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку	14
II РОЗДІЛ. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	24
2.1. Система роботи з формування дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	24
2.2. Значення педагогів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників та особливості організації дослідницької діяльності дошкільників у природі засобами гри.....	28
2.3 Формування дослідницької діяльності дітей: принципи , завдання, умови	33
2.4 Методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників в грі	39
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	

Вступ

Сучасна українська дошкільна освіта понесла суттєвих змін щодо виховання дітей у дошкільних закладах та в самій парадигмі дошкільної освіти – це стосується нових законодавчих актів, стандартів, інноваційно-методичних методів навчання та виховання дошкільників тощо. У БКДО разом з концепцією Нової української школи забезпечено наступність щодо змісту та методу навчання дітей старшого дошкільного віку (6-7 років) [1, 26]. Головною метою та завданням є – навчити дітей логічному та критичному мисленню, мати та розвивати творчі здібності дітей, заохочувати дітей до самостійності, креативності в діях – усе це буде в дітей елементарні дослідницькі вміння та навички. [1, 26]. В БКДО [1] передбачено цикл компетентностей, що спрямовані на те щоб розвивати дитячу творчість задля того щоб діти вигадували щось нове, створювали свій світ вміли моделювати щось нове – та усе це пов'язано з такими компетентностями як: сенсорно-пізнавальна, логіко-математична й дослідницька діяльності. Завдяки цим компетентностям діти навчаються застосовувати свої знання та навички для перетворення різних предметів та явищ в самостійну дослідницьку діяльність[1]. Тобто у роботі з дітьми дошкільного віку утворюється новий освітній напрям роботи – дослідницько- експериментальний.

Через те, що відбувається швидкий розвиток який має інноваційні зміни у дошкільній системі – педагог повинен розробляти величезний спектр технологій завдяки яким й буде здійснюватись освітній процес з дошкільниками. Сучасні вихователі повинні мати сучасні, різноманітні та інноваційні методи роботи для вирішення проблем раннього дитинства в дошкільній освіті. Діти пізнають світ через досвід. Це найефективніший спосіб дізнатися нове та поглянути на світ новими очима. У дітей розвивається пам'ять, логічне мислення, вміння аналізувати дії та ситуації, вчать пошуковим роботам, виховують пізнавальну діяльність, починають вміти та хотіти розуміти й вирішувати поставленні проблеми та формується

відповідальність до всього що вони роблять[1].

Дослідницька діяльність вимагає професійних, кваліфікованих фахівців які є обізнаними науковими дослідниками, працями, - це стосується не тільки інноватики, а й технологій, інформаційністю, творчістю, умінням зробити для дітей такі умови щоб слугували їх розвитку й як особистості[11].

Дослідницька компетентність розглядалась такими видатними науковцями Я. Коменський, В. Котирло, Р. Оуена, Й. Песталоцці, А. Савенков, К. Ушинський, Ф. Фребель та ін.; Г. Беленька, , Ю. Волинець, О. Гаврило, О. Іванова, І. Карапузова, В. Коваль, Н. Лисенко,Т. Науменко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Н. Яришевої К. Суятиновата та ін. [20, 43, 46,].

У багатьох своїх дослідженнях затверджують про змістову складову, про способи підсилення навчальної діяльності, саме у процесі ігрової діяльності дітей,та формуючи при цьому дослідницьку компетентність дошкільників. Ігрова діяльність дошкільників відповідає усім потребам дітей: природнім, фізіологічним, адже саме завдяки їм в дитині поєднується елементи навчання та їх діяльність у всіх сферах – це надаватиме дитині спроможність розвинути емоції, пізнаваність, інтелектуальність, духовні потреби тощо [3].

Можна погодитись з тим, що наприклад, дидактичні ігри в житті дошкільника не можуть виникнути самостійно, самі по собі, а вони є та існують у пізнавальних діяльностях дитини та мають ігрові риси. Такі питання, проблеми дидактичних ігор спостерігались у роботах А. Богуш та Н. Гавриш у посібнику «Методика ознайомлення дітей із довкіллям у дошкільному навчальному закладі»[4] та звертали нашу увагу на досліді таких науковців як: О. Запорожець, Л. Лохвицька, , К. Крутій тощо[28, 29, 30]. Усі вони заснували основні теорії у розвитку дитини, а саме: з'ясували роль гри в житті дитини; сформували які можливості є у ігор, яке значення дає гра в житті дитини та освітньому процесі; визначили особливість різних видів діяльності в житті дітей дошкільного віку[4] .

Темою дослідження є: «Методичний супровід формування дослідницької компетентності дошкільників в ігровій діяльності»

Метою дослідження є: теоретично обґрунтувати та розробити методичні рекомендації для формування дослідницької компетентності дошкільників в ігровій діяльності .

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з дослідженого питання.
2. Охарактеризувати головні поняття "компетентність," "дослідницька компетентність," та "ігрова діяльність";
3. Розгляд теоретичних засад формування дослідницької компетентності в ігровій діяльності;
4. Проаналізувати особливості використання ігрової діяльності дітей під час формування їх дослідницької компетентності.
5. Визначити яку роль виконує вихователь задля розвитку в дітей дослідницьких умінь та якостей під час їх ігрової діяльності .
6. Розробка методичних рекомендацій щодо використання ігрової діяльності для формування дослідницької компетентності у дошкільників.

Об'єктом дослідження є: процес формування дослідницької компетентності дітей засобами ігрової діяльності.

Предметом дослідження є: процес формування дослідницької компетентності у дошкільників в рамках ігрової діяльності. Для досягнення поставлених завдань і реалізації мети дослідження застосовано ряд методів, таких як аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукової та навчально-методичної літератури

Апробація результатів роботи: матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях проблемної групи "Психолого-педагогічний розвиток дітей передшкільного віку". Основні положення кваліфікаційної роботи було висвітлено на III Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації» (Кривий Ріг,

Україна 2023 рік) та на засіданні наукового керівника (канд. пед. наук, доцент К.Є. Суятинова)

Практичне значення одержаних результатів: Загальні результати кваліфікаційної роботи можуть бути корисними для студентів у процесі здійснення педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах та для вихователів у закладах дошкільної освіти під час формування дослідницької компетентності дошкільників.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатки.

І РОЗДІЛ. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ЩОДО ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

1.1 Сутність та зміст дослідницької компетентності у психолого-педагогічній літературі

«Останнім часом діти, навчаються та розвивають себе в епоху, коли комп'ютерні технології й інформаційних фон досить розвинутий. Сьогоденне життя дорослих та дітей дуже змінилось, а саме це пов'язано з воєнним станом в нашій країні, тому від нас як вихователів та батьків, а також й від самих дітей, залежить дуже багато для того, щоб ми не стояли на місці, а йшли крок за кроком за інноваційністю, щоб не лише оволодівали новітнім, а й могли його використовувати у своїх потребах, цілях самостійно. Для цього також необхідно виховувати в себе та дітей вміння самостійно мислити, оперувати засвоєними знаннями та використовувати це у повсякденному житті» [8].

Декілька відомих дослідників і педагогів у галузі дошкільної освіти включені до аналізу досліджень щодо формування у дітей дослідницьких компетентностей під час гри. Дослідники в цій області акцентують увагу на найвідоміших: Джанет Марш: у своєму дослідженні вивчала вплив гри на розвиток і творчість та дослідницьких навичок дітей дошкільного віку. Це підкреслює важливість ігрового середовища для сприяння дослідницькій діяльності [43]. Девід Хезелтайн: його дослідження зосереджені на використанні ігрових ситуацій для заохочення дітей до самостійного дослідження. Зазначає методичні пропозиції щодо розробки ігрових сценаріїв для розвитку дослідницьких навичок [43]. Жан П'єрангелі: вивчав педагогічні аспекти гри та її роль у розвитку дітей. Розробив дослідницьку методику «проектного навчання» дітей [43]. Марія Монтессорі: розробила унікальний метод викладання та навчання, який передбачав використання ігор та навчальних занять, щоб заохотити дітей досліджувати та вчитися [23, 45].

Ці дослідники внесли величезний внесок у розуміння та вдосконалення методики розвитку дослідницьких умінь у ігровій діяльності дітей дошкільного віку. Вони досліджували роль навчання, заснованого на іграх, у розвитку дитячої креативності, незалежності та навичок дослідження [43].

«Дослідницька діяльність – є особливим видом творчої, інтелектуальної діяльності особистості, що може виникнути під час активного пошуку та саме вона ґрунтується на підґрунті поведінки» [6]. Також, ця діяльність, може бути тісно пов'язаною з творчими виконаннями, дослідницькими завданнями та спонтанними рішеннями. Діяльність дітей дошкільного віку, відкривається для них через набуття знань практичних та теоретичних. У свою чергу С. Якобсон зауважив, що мислительська діяльність дітей, що має відповідати пізнавальній мотивації їх та їх потребам – вона має бути спрямованою на встановлення значущості досліджуваних процесів та явищ яка може виявлятися персоніфіковано, комунікабельно та творчо. Інтелектуально творча діяльність – вона завдяки механізмам активного пошуку може реалізуватися й у формі дослідницької діяльності дітей. Специфічним видом пізнавальної діяльності може бути навчальне дослідження, що у свою чергу у якості провідного засобу здобутку певного освітнього результату це може бути під час проходження, вивчення теми у різноманітних освітніх лініях [6].

Дослідницька діяльність – це особистісний інтеграційний компонент індивіда, що за своєю характеристикою є цілісною картиною світогляду, вмінням, певним навичкам наукового пізнання, ціннісного, дбайливого ставлення щодо результативності та рівня розвитку інтелекту, який забезпечуватиме його саморозвиток [35].

Діти дошкільного віку досить швидко орієнтуються, розуміють причини різноманітних явищ (природи, соціуму) та вміють швидко прийти до того чи іншого логічного висновку, але на основі того, якщо все це буде

базуватися на їх практичній діяльності, дослідницькій діяльності та спостереженнях. Практика – це та діяльність, за допомогою якої ми інноваціємо світ [35]. Практична діяльність – це цілеспрямована діяльність суб'єкта, яку він повинен здійснити для досягнення поставленої мети але характер та вид діяльності повинен залежить саме від того, який рівень розвитку у суб'єкта [7]. Дослідницька діяльність – це саме та діяльність, яку дитина виконує для емоційного наповнення, для розвинення уяви та вміння творчо мислити [7]. Спостереження – це один з методів дослідження, який можна використовувати як в науці так і в повсякденній діяльності. Він має пасивний метод дослідження, але під час нього діти та дорослі не можуть вплинути на розвиток подій [6].

На думку багатьох видатних педагогів А. Богуш, Н. Гавриш, К.Крутій, К. Суятинова та ін. [4, 28, 43] дослідницьку компетентність можна віднести до числа ключових у житті дітей старшого дошкільного віку. У Базовому компоненті дошкільного віку зафіксовано визначення дослідницької компетентності – це «здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Результатом є наявність пізнавальної мотивації, базису дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід, що накопичується і використовується в різних видах дитячої діяльності» [1, 31].

Діти зацікавлені в цікавій та корисній праці, що передбачає розумове напруження. Вона хоче досліджувати цікаві речі та місця та дізнаватися нове. Дітям цікаво досліджувати спеціально розроблені проблемні ситуації та вільні види діяльності. Продемонструвати позитивний та цінний емоційний підхід до досліджень, ігор тощо. Вони мають специфічні логічні, математичні та когнітивні вимоги до пошукових завдань і хочуть розв'язувати їх самостійно. Ми як вихователі повинні докладати свідомих зусиль, щоб їх подолати [1, 31].

За М. Головань «дослідницька компетентність – це інтегральна особистісна якість, яка проявляється у готовності й здатності самостійно отримувати та використовувати нові знання; це відображається у смисловому контексті яке керується знаннями, уміннями та навиками й способах діяльності» [11].

Одним з ефективних засобів, що нашоухує дитину саме до розв'язання завдання, проблеми, надання відповіді на питання - є пошуково-дослідницька діяльність дітей, адже саме завдяки їй дитина з легкістю формує у себе вміння та інтелектуальні, орієнтовні, практичні дії, що розвивають процеси мислення. За тлумачним словником «дослід» - це відтворення якого не-будь явища або спостереження за ним у певних умовах його вивчення та дослідження» [6]; також це «засіб здійснення чогось в експериментах» [6]; «дослідницький метод» трактується як «метод для залучення дошкільників до самостійної діяльності та спостережень, що встановлює зв'язок предмету, явища, висновків та пізнають закономірності» [6].

Т. Поніманська у посібнику «Дошкільна педагогіка» наголошувала на висловлюванні та думках С. Русової, яка пропонувала «...не вчити вихованця, не давати готові знання, хоча б і початкові, а більш за все збудити духовні сили, розворушити цікавість» [38]. Під час дослідницької діяльності діти дошкільного віку збільшують уявлення про навколишнє, про все, що їх оточує, тобто оволодівають культурними формами пізнання, розмежування, підсумовування досвіду набутого під час різноманітної їх діяльності. Завдяки дослідницькій діяльності в дітей достатньо добре розвивається мислення, мова, увага, фізична активність, вміння спостерігати за навколишнім, в дітей розкривається інтерес до дослідження усього, що їх оточує [38].

Проблематика розвитку дослідницької активності взагалі є дуже цікавою не лише у педагогіці, а й у філософії, психології, психофізіології соціології та багатьох інших науках. Дослідницька активність – є узагальненим компонентом діяльності, який виконує головні функції щодо

розвитку в дітей пізнавальних процесів, її соціалізації а суб'єктної позиції [7]. Головним напрямом розвитку пізнавальної активності - є саме сформованість дослідницьких здібностей, які нададуть їм у подальшому вміння діяти та жити у новому середовищі без ускладнень та труднощів.

Базовими якостями дітей старшого дошкільного віку є саме комплекс особистісних якостей, а саме активність дітей, їх самостійність, ініціативність у певних ігрових або життєвих ситуаціях, вміння спостерігати за навколишнім, креативність, вміння брати на себе відповідальність та справедливність також серед якостей можна виділити пошану до праці інших та ставлення до людей різного віку. Усі ці якості ми виховуємо в дітей саме з дошкільного віку за допомогою ігрової діяльності, під час досліджень, спостережень, спілкування тощо [1].

В. Сухомлинський дотримувався такої думки: « Діти мислять образами, а це вказує саме на те, що коли дитина слухає розповідь вихователя на ту чи іншу тему, наприклад, про те як маленька краплинка води подорожує нашою місцевістю. Вихователь розповідає дітям про цю подорож, а в дитини в цей час вже формується образ цієї краплини, наприклад, про те яка вона срібляста, яку краплинку води вони бачили рано вранці на травичці тощо. Чим яскравіші дитина має уявлення про навколишнє, тим глибше дитина осмислює закономірності життя людини в світі» [42]. Діяльність дитини потрібно розглядати як одну з форм її існування, активності, організованості – на цьому наголошує дослідниця Г. Беленька [3].

Діяльність можна характеризувати за такими критеріями: мета, планування роботи, обробка інформації, прийняття рішень, діяти, мотивуватися (за А. Богуш) [4] ; предмет, засоби, дії, операція інтерпретації інформації, мотивації [4].

Розкриваючи сутність навчально-дослідницької діяльності, можна зазначити, що смислового значення його зміст набуває більш великої

деталізації стосовно процесу й здійснення приділяється увага на сам процес та його організованість у діяльності дітей.

Кожна діяльність, вона має певний кінцевий етап, досягнення бажаного результату. Процеси які швидко спрямовують, які створюють контакт з предметним середовищем дітей їх корекційне спрямування та збагачення за допомогою зворотного зв'язку образу яка називається – «вихідна аферентація» [24].

Пропонуємо ознайомитись з такою послідовністю стадій: визначити умову й мету діяльності дітей; зазначити послідовність діяльності дитини з врахуванням поетапного кроку її дій; втілення запланованої роботи; контролювати й оцінювати дії та результати виконання роботи дітей; порівняння завдань роботи з результатами дітей, дійти висновку про те чи доцільно чи був сенс у цій діяльності та чи отримали нові знання, зацікавленість діти під час роботи, які способи, дії вони використовували [24].

Внутрішня діяльність дитини характеризується такою основною рисою: перш за все внутрішня діяльність дитини має таку саму складову, що й зовнішня діяльність дітей але вона різниться формою протікання тобто зовнішня та внутрішньо-дослідницька діяльність дітей базується на мотивах, емоціях, переживаннях та має свою складову. Відмінним є те, що дія дитини проводитиметься не з певними реальними предметами, а саме з їх образом, уявленням [24].

О. Орхім у навчально-методичному посібнику «Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку» наголошував, що науковці О. Заболотний, В. Дем'яненко, В. Сухомлинський, Г. Беленька, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін. по різному розглядають поняття «дослідницька діяльність». Існує три загальних підходи цього визначення, а саме: процесуальний, результативний та комбінований. У першому підході важливу роль відіграє привертання уваги саме на певні складові даного процесу [36, 47].

Під наявністю смислового центру характеризується саме комбінований підхід який спрямований на: підкреслення уваги дитини на процесі та на результат його здійснення. Н. Яришев дав так визначення «дослідницькій діяльності» - що це специфічне людське діяння, що певною мірою керується свідомістю та активним спрямуванням особистості, на її діяльність, свідомість, активність, задоволеність потреб: пізнавальних та інтелектуальних. Головним у діяльності є те, що нові знання, які отриманні для досягнення певної мети, законів, обставин саме вони визначають реальне виявлення конкретних способів, дій які певним чином можуть бути пов'язані з поставленням проблеми, проведення експерименту, описання та обговорення, пояснення фактів, формуючі гіпотезу для перевірки отриманих знань [36]. Для мене, як майбутнього вихователя, як людини яка буде працювати з дітьми дошкільного віку, імпонує більш комбінований підхід. Тому що важливо зберігати увагу дитини до тієї або іншої діяльності, та не лише на словах показувати дітям їх результати, а й на практиці показати, чого вони досягли, що в них покращилось, чого вони не могли раніше робити, а зараз в них виходить це з легкістю, показати дитині, що те що вона раніше не могла, боялась зробити – вона й не помітила як це вже робить з зацікавленістю та без якихось зусиль.

За Г. Кіт, основною та головною метою дослідницької діяльності є те, що вона полягає саме у отриманні нових знань який має конкретний або узагальнений характер щодо оточуючого світу дітей. Дослідницька діяльність завжди має будуватися саме з пізнавального боку, мотиваційно-пошукового, що певним чином передбачатиме виявлятиме певні проблеми або протиріччя та пояснення невідомого дітям. Дослідницька діяльність, вона є новим знанням, яке отримуватимуть діти відповідно до мети, законів, обставин які визначатимуть чи реальне це дослідження спираючись на поставлену мету [25].

Дослідницька компетентність дітей також має тісний зв'язок з пошуковою діяльністю, яка має пізнавальний мотив та потребу

дошкільників; також це реалізація творчого завдання яке має заздалегідь відоме для всіх рішення, виявлення процесів, об'єктів та явищ; відкриття у дітей нових наукових знань та теорій.

Дослідницька діяльність у дошкільному навчальному закладі повинна також враховувати усі вікові можливості дітей та вміти реалізовувати їх за такими етапами: виявлення проблеми; застосування знань та способів діяльності дітей ; період прищеплення в дітей вміння висувати гіпотези , розв'язувати проблеми; послідовність у виконанні дій; також вміння висловлювати, будувати логічні висновки на базі отриманих дітьми результатів дослідження [25].

Результати дослідницьких діяльностей дітей можна виокремити такі: оновлення загальної інформації дітей про певний об'єкт дослідження; розповідь, надання дітям інформації про нові функції, властивості, вміння про інші об'єкти, які не були відомі дітям раніше; надання їм нових знань про саму дослідницьку діяльність та його практичний досвід та що потрібно для його здійснення; пізнавальний розвиток та особистісний дослідника, тобто формуємо в нього особистісні психічні новоутворення [25].

1.2 Розвиток дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку

Сучасне суспільство потребує активних громадян, які можуть процвітати в інтелектуальних, експресивних і творчих пошуках, вирішуючи важливі питання в особистому та професійному житті.

Система освіти, як і дитячі садки, мають приділяти увагу вихованню цієї громади. Дитячі садки націлені на особистісний розвиток і досягнення дітей, щоб сприяти розвитку проектів і дослідницької діяльності в кожному дитячому садку, що особливо важливо для дітей старшого віку, які мають

сильний інтерес до наукової діяльності (за віком). Ці сильні сторони необхідно підтримувати, заохочувати та розвивати [11].

Саме в старшому дошкільному віці висуваються важливі вимоги до цілеспрямованого розвитку дослідницької роботи в дошкільному навчальному закладі: уміння мислити, інтелектуальні інтереси, розвиток взаємодії з навколишнім середовищем, вияв творчих елементів у різних видах діяльності [11].

Наукове дослідження ефективних методів і підходів розвитку дослідницької діяльності дітей дошкільного віку є актуальною педагогічною проблемою, яка потребує теоретичного та практичного вирішення. Загальні проблеми розвитку особистості у вихованні дітей вирішуються багатьма науковими дослідженнями вітчизняних учених (О. Савченко, Т. Поніманська) [38]. Водночас аналіз результатів досліджень окремих науковців та вивчення практичного досвіду педагогів закладів дошкільної освіти забезпечує наявність можливостей для ефективного розвитку у старих дошкільників.

Дослідницька діяльність свідчить про єдність трьох елементів: мотивації, інтересу, бажання знайти рішення проблеми та бажання досягти мети. Важливо надати ідеї щодо методів вирішення проблем та інструментів для пошуку рішень проблем. Процес відноситься до унікального досвіду практичного використання дослідницьких навичок для вирішення завдань під час експериментування [41].

Слід зазначити, що діти старшого віку дуже зацікавлені дослідницькою діяльністю і в деяких випадках можуть самостійно досліджувати фізичні та соціальні об'єкти та ситуації. Одним із найпомітніших і найголовніших проявів дитячої праці є бажання пізнавати та досліджувати навколишній світ. Дитяче дослідження виступає як вільна

цікавість до всього нового, а здобуття нових знань завершується першим розумінням важливості теми чи чогось іншого [40].

Дослідницька діяльність дитини виражається як внутрішнє прагнення, що призводить до пошукової поведінки. Це відображення їхньої творчості. Отже, дослідницьку діяльність дітей старшого дошкільного віку можна визначити як постійне прагнення до задоволення потреби в пізнанні об'єктів навколишнього шляхом відкриттів (експериментальний метод, проб і помилок, дослідів, спостережень). Нові знання для дитини та вміння адаптувати їх до навчального досвіду та діяльності [40].

Діти 5-6 років самостійно приймають рішення у своїй дослідницькій діяльності. Інтерес, який виникає, полягає не лише в широкому діапазоні знань і досліджень але також у вузькому шляху тобто особливому класі проблем, до яких дитина виявляє інтерес. Дослідницька діяльність у цей період гарантує, що діти стикаються з новим, шукають протиріччя, по-своєму порушують нові питання та проблеми, висловлюються. У певні періоди така діяльність часто створює більше проблем і навіть більше занять, які нав'язуються маленьким дітям [20].

Усі етапи дослідницької діяльності розвиваються в процесі активного спостереження та експериментування з дітьми.

Нестандартна ситуація викликає зміни в пошуковій діяльності та процесі пошуку, і дитина повинна реагувати на зміни у своїй діяльності, будувати припущення щодо розвитку ситуації, досліджувати, завжди намагатися вирішити важливу проблему. Дослідницька діяльність відрізняються від інших тим, що об'єктивна мета цієї діяльності характеризується невизначеністю та нестабільністю [20].

Рушійною силою саморозвитку дитини є потреба в новому досвіді, нових знаннях і самооновленні, що стимулює дитячу пошукову діяльність. Дошкільники пізнають навколишній світ, розвивають методи дослідження,

роблять висновки та отримують нові знання. Чим різноманітніший і активніший пошук, тим більше нової інформації отримують діти і тим швидше вона розвивається. Надалі дослідницька діяльність є частиною пізнавального процесу, а знання, засновані на пам'яті, є вихідним пунктом дослідницької діяльності, а пізнавальні потреби дошкільнят виражаються в їх бажанні, потребі в нових враженнях, прагненні до чогось. новий [20].

У дітей дошкільного віку домінують два види мислення: наочно-образне та наочно-дієве у відмінності з словесно-логічним мисленням, яке й визначає дослідницьку діяльність дітей. Неодмінно, діти дошкільного віку вже мають змогу логічно мислити, робити свої висновки під час вирішення дослідницького заняття але й не забувати спостерігати та давати визначення фактам. Завдяки самостійності дитини, без втручання дорослого, вона зможе бачити проблеми та проаналізувавши проблему досліду ставити мету – без допомоги вихователя, також пояснювати чому саме так вирішує цю проблему(вміти відстоювати власну точку зору), діяти не шаблонно, а самостійно. Дитина повинна мати також навички виявляти помилки, аналізувати їх вирішення для досягнення результату тощо [37].

Дитина повинна поетапно навчитись робити саме те, що є необхідним для неї, а не тому щоб їй закортіло, тому що дитина повинна вміти керувати своєю поведінкою, а ми як майбутні вихователі повинні також досягти такого результату, щоб дитина вміла не тільки розв'язати ту чи іншу ситуацію досліджень та на сам перед вона повинна вміти обґрунтувати свої дії та правильність. Завдяки цьому буде формуватися здатність дитини усвідомлювати саме те, що він зробив, та якого результату досяг. Саме так дошкільники можуть поступово навчатися дивитись на навколишній світ, на те що їх оточує зовсім іншими очима та саме головне вони оцінюватимуть себе та свою діяльність [37].

У тлумачному словнику «умова» трактується як «необхідна обставина, що допомагає здійснювати, створювати або сприяти чому-небудь»

[6]. Умова – це категорія, яка проявляє відношення до предмету та до оточуючих його явищ без яких він існувати або розвиватися не може[6]. Умова – це фактор, що має причину, дію або її результат. Умови – це необхідні обставини, які дають можливість здійснювати освітній процес; також це обставина, захід або фактор, який впливає на ефективність функціонування педагогічної системи [35].

Дослідницькі вміння дитини виявляються в дітей, на самперед, через їх знання, їх вміння оволодівати різноманітними прийомами дослідницької діяльності – це не тільки їх прагнення та цікавість до пошукової діяльності алей й навички оцінювання, інтерпретації своїх результатів; вміння конструювати свою діяльність в різних ситуаціях, спираючись на свій досвід. Під час таких умінь вони застосовують, оволодівають метод пізнання під час розв'язання тієї чи іншої проблеми під час дослідницького заняття. Дитина засвоює різноманітні операції, що є засобами для виконання розумової та практичної дослідницької діяльності, які є фундаментом для дослідницької діяльності дитини [35].

За словами Т. Поніманської, це дослідницька діяльність це: «Створення вихователями ситуацій, що дають дітям задля вирішення завдань, знайти рішення. Діти повинні вихователя приймати але вихователь має налаштувати проблему так, щоб діти могли зрозуміти її вимоги та спланувати свої дії кроки. Аналізуйте успішність кожного етапу вашої роботи та приймайте рішення. Дослідницькі завдання вирішуються самостійно та у співпраці з вихователями та при необхідності змініть свої дії"[38].

Основними такими дослідницькими вміннями та навичками можна віднести: визначати проблему; вміння надавати запитання; знати визначення понять (наприклад: що це за квітка, де вона росте, який клімат їй більше підходить сухий чи вологий, помірний тощо); розвивати навички спостереження за об'єктом; вміти проводити експерименти (наприклад: з яйцем та солоною чи прісною водою, спостерігати та описувати результат,

яка дія та реакція відбулась - тобто аналізувати матеріал спостереження); робити висновки дослідження та пропонувати свої ідеї, вміння та відстоювати їх. Саме ці уміння та навички які діти засвоюватимуть відбудують в них успіх у дослідницькій діяльності та найголовнішим інструментарієм розвитку таких здібностей дитини є дослідницьке навчання, яке буде включати в себе різноманітні прийоми та методи за для розвитку їхнього наукового мислення під час процесу пізнання навколишнього світу [38].

До основних параметрів таких здібностей дитини є: їх допитливість, зацікавленість до методів експерименту; їх мотиваційна компетентність; їх вид мислення (конвергентний та дивергентний), що є основою для здійснення в дітях зацікавленості в дослідницькій діяльності; розвиток в них самостійності, критичного мислення, наполегливості; вміння концентрувати увагу та спостереження [38].

Спираючись на наукову літературу, «гру» розглядають та трактують по різному, перш за все «гра – це сфера та форма життя дитини» [37]; «гра – це провідний вид діяльності дитини дошкільного віку» тощо [37]. Та всі ці визначення можна об'єднати в одне «гра – це діяльність дитини, яка проявляється природнім шляхом та характеризується як самостійний, особистісний прояв на базі емоцій дитини» - такого висловлювання дотримуються О. Борисова та М. Тур [35]. За професором З. Огороднійчук «гра – це діяльність дитини, завдяки якій вона по-перше – емоційно, по-друге – інтелектуально засвоює систему людських взаємин» [35]. Отже, «гра – це відтворення дитиною реального світу творчістю, за її суб'єктивним заломленням [37].

Український педагогічний словник «ігрову діяльність» трактує як «вид активної діяльності дитини, під час якого вони оволодівають функціями, відносинами та рідною мовою як засіб спілкування з оточуючими». «Ігрова діяльність – це сформований пізнавальний простір та діяльність дитини, який спрямований на формування базових якостей

особистості дитини, її соціалізації вивчення нового в навколишньому світі, розвивати навчально-пізнавальні інтереси для закріплення та вдосконалення вже набутих знань, умінь та навичок дітей; це метод навчання. Ця діяльність використовується задля творчого розвитку дитини, розвитку її критичного мислення формування навичок та умінь» [7].

За К. Крутій «...у сучасному світі діти повинні виконувати творчі й нетворчі завдання. До творчих можна віднести нові, для дітей, незнайомі для них елементи новизни, до нетворчих віднесені ті, що мають в основі вже готовий логічний ланцюг, який має саме по собі вже логічне вирішення завдання. Завдяки творчим завданням ми, як майбутні вихователі, виховуємо в дітей зацікавленість до складних задач, що представленні (наприклад: в грі для вирішення тієї чи іншої проблеми) які спрямовані на практичні, інтелектуальні, комунікативні дії дітей та їх мислення; виховувати в них прагнення виконувати ці дії самостійно, а не нав'язливо; наголошувати на тому, що помилка – не є чимось страшним та поганим, що на помилках навчаються та без них ми б не досягли бажаного результату, без них ми б не вміли, не хотіли б міркувати» [28].

Дитина дошкільному віці має важливе значення у становленні пізнавальних її рис характеру, тобто ті психічні якості які в неї сформовані вони є стійними та сприятимуть поступово у її дослідницькій діяльності. «...фундаментом діяльності дослідника є її пошукова активність, що є природнім станом для неї та утворює певні умови за для того, щоб її психічний розвиток міг розкриватись як процес її саморозвитку» - зазначено у роботі «Яскраві враження, активність та пізнання дітей під час прогулянок та дослідницьких дій» Г. Беленька [3, 47].

Чинним способом для дослідницької діяльності дитини є ігрова діяльність. Застосовуючи ігрову діяльність дитини під час проведення різних занять (математика, малювання, фізичну культуру, тощо) з використанням дослідницької компетентності можна здійснювати такі освітні завдання:

- до навчальних можна віднести: орієнтація по місцевості (території ЗДО), вміння відстежувати та дотримуватись логіці гри, додержуватись правил, користуватись позначками (таблички, позначки, пункти тощо), вміння користуватись картою, планом дослідження або маршрутом;
- до розвивальних: зацікавлювати, розвивати в дітей інтерес до інтелектуального їх розвитку, заохочувати самостійно вирішувати завдання, виходити з проблем самостійно, навчити дітей орієнтуватися у просторі й часовому значенні, розвивати розумові здібності, увагу, пам'ять, мислення дітей тощо;
- до виховних: виховати в дітей вміння виконувати справу до кінця щодо поставленої мети, під час завдання мати дружню та партнерську взаємодопомогу, стосунки між дітьми, в кожній дитині виховувати впевненість у зробленій справі, дотримання культурного спілкування між дітьми, доброзичливу атмосферу, взаємодіяти разом, спільно однією командою тощо [32].

Гра – це на самперед провідний вид діяльності дітей дошкільного віку, що має емоційно-насичений характер, вмінням фантазувати, активно діяти, не ординарно мислити, змінювати свої дії швидко без утруднень тощо та все це супроводжується мовленнєвим базисом дітей [35].

Професорка З. Огороднійчук дала таке визначення грі «Гра – це діяльність дітей, під час якої вони по-перше на емоційному фоні, а по-друге на інтелектуальному засвоюють систему взаємин між собою» [7].

Ігрова компетентність – це вміння дитини вільно та емоційно, активно та головне з власної ініціативи застосовувати знання, та засвоювати нові під час ігор, через прагнення до участі в житті дорослого, засобами інтенсивних ігор які мають певні ролі, дії – в узагальненій формі. Беручи до уваги ігрову діяльність дітей як одну з форм формування в них дослідницької компетентності для старших дошкільників це не є новим у їхньому розвитку, воно впроваджувалось поступово й в інших вікових групах але не з таким

навантаженням [37, 6]. Під час проведення дослідницької діяльності, за О. Охрім, дітей слід дотримуватись таких етапів:

1 етап – повторення попереднього матеріалу (можна виготовити карту, макет дошкільного закладу або чогось іншого що знаходиться на території садочка, провести гру-заняття з розвитку орієнтування дітей, повторення роботи їх з картою, а саме навички визначати, що та де саме розташований той чи інший об'єкт);

2 етап – провести підготовчу роботу (за заздалегідь приготовленому сценарію, ходу роботи – вихователь ставить дітям задачі, готує усе необхідне, що знадобиться для його проведення, наприклад метою для дітей є знайти ліки для звірів які прийшли до лікаря. Дуже важливо, щоб усі завдання які будуть підготовлені для дітей мали різний навантажувальний спектр та мали емоційний, цікавий, пізнавальний інтерес для дітей);

3 етап - проведення гри-дослід (діти розглядають карту, макет, ознайомлюються з завданням та маршрутом, відповідають на доповнюючі запитання які стосуються поставленій меті та виконують відповідні завдання)

4 етап – результати досліджень (діти подають результати їх дослід, тобто що саме вони знайшли, чого досягли під час виконання дій, вихователь повинен провести «рефлексію» тобто дізнатись, що було складним, що легким, що сподобалось, а що ні, які в них враження тощо) [36].

Потрібно також звертати увагу на те, що успішно-реалізовані дані етапи залежать від методів, які обирає вихователь. Сюди можна віднести: пояснювально-ілюстративний метод; проблемний метод; дослідницький метод; метод для розвитку творчих здібностей дітей за допомогою виконання завдань та ігровий метод [36].

Не на заваді буде також використовувати в іграх з розвитку дослідницької компетентності дітей 6 років такі особливості: сюжетна лінія, предметно-ігрове середовище для проведення на будь-яку тему («звіринець», «космічна пригода», «поле чудес», «в гостях у казкових героях» тощо), у таких заняттях повинні брати участь діти усієї групи без винятку, також у

зміс того чи іншого сценарію потрібно включати усі види діяльності дітей (ліплення, малювання, спортивні навички, рахувати, будувати тощо), також повинні бути невеличкі перешкоди для виконання завдань але всі завдання повинні відповідати віковим можливостям дітей [37, 48].

Під час розвитку дослідницьких умінь дітей, можна використовувати такі завдання: розгадувати кросворди (але основне слово повинні знати усі діти), добирати букви в легких словах («мама», «тато», «сонце», «квітка» тощо), загадки, ребуси, досліди (з водою, піском, ґрунтом, сіллю, магнітом тощо). Усе це є основою дослідницьких умінь для дітей дошкільного віку під час ігор. Також можна приділяти увагу й фоновому спектру (музика презентації відеоролики тощо) – це забезпечить емоції дітям їхньому настрою [41].

Розвиток дослідницької діяльності дошкільнят успішно відбувається в процесі створення проблемних ситуацій, особливо: ситуацій, що стимулюють дослідницьку діяльність на основі розвитку інтересу до розв'язування задач дослідним шляхом; питання розвитку дослідницької діяльності в процесі вивчення та оцінювання індивідуальних і колективних експериментальних результатів дітей дошкільного віку; стан прогресу дослідження з точки зору результатів випробувань, загальних досліджень і майбутніх дослідницьких можливостей. Крім того, використовуються різноманітні вправи та ігри, які дозволяють розвивати пізнавальну та дослідницьку діяльність дітей старшого дошкільного віку [41].

Особливо важливі будівельно-конструкційні іграшки, які, на думку Т. Поніманської, розвивають розумові здібності дітей дошкільного віку: здатність інтенсивно розглядати предмети та конструкції, ділити їх на уявні частини, порівнювати та помічати схожість і відмінність. , робити висновки та узагальнення, виділяти важливі структурні елементи, що визначають положення решти [38].

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Система роботи з формування дослідницької компетентності дітей старшого дошкільного віку

Методичний супровід складається з різноманітних заходів, призначених для підтримки вихователів на різних рівнях. Це визначення використовувалося в науковій літературі і раніше. З часом навчальний план і система освіти в цілому ускладнювалися. Сьогодні модернізується навчальна діяльність і впроваджуються різні методики навчання. Цей процес відкриває нові можливості та абсолютно нові вимоги для всіх учасників [44].

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття наукова модель змінилася. Сьогодні підтримка освіти є ключовим засобом розуміння інноваційних ідей, збереження та зміцнення освітніх традицій, заохочення інноваційних досліджень та розвитку педагогічних навичок. Виховна та навчальна діяльність, пов'язана з модернізацією системи освіти, вона дуже різноманітна. Одним із найважливіших напрямів оновлення системи є впровадження різноманітних методик у навчальний процес [44].

Згідно зі словниковим визначенням «супровід» має кілька значень. Його значення: «слідувати за чим-небудь». У науковій літературі «види соціально-психологічної підтримки» або «систематична соціально-психологічна підтримка» (Г. Бардье)- наприклад, створення і реалізація різноманітних пізнавальних і педагогічних умов, що забезпечують успішність учасників навчального процесу в певних ситуаціях [35]. Загалом існують різні види методичного супроводу: інтелектуальна, соціальна, виховна, методи планування тощо [35].

Без обміну інформацією, ідеями та насиченості спілкування між учасниками навчальної діяльності чи навчального процесу неможливе методичне забезпечення творчості вчителя. Це вважається методом взаємодії, який допомагає об'єкту розвивати, формувати контекст управління своїм професійним розвитком, приймати відповідальність за дії та приймати найкращі рішення, за які він відповідає [44].

Дошкільна освіта має забезпечити саморозвиток та самореалізацію кожної дитини, сприяючи її розвитку, активності та ініціативності, яка має бути важливою для дітей старшого дошкільного віку, що проявляють інтерес до дослідницької діяльності, який потрібно підтримувати, заохочувати та розвивати. У старшому дошкільному віці існують важливі передумови для цілеспрямованого розвитку дослідницької діяльності, а саме: можливість мислити, пізнавати інтереси, розширити взаємодію з навколишнім світом, проявляти творчість у діяльності [31].

Актуальна педагогічна проблема, що вимагає швидкого теоретичного та практичного рішення – це науковий пошук шляхів та засобів дослідницької діяльності дошкільника. В наукових дослідженнях вчених О. Савенко та Т. Поніманської висвітленні наукові дослідження з питань розвитку особистості дошкільника. У науковій літературі формування дослідницьких умінь та навичок дошкільників значно менше відображені. Про наявність можливостей ефективного розвитку дошкільників є дослідження вчених, їх аналіз результатів досліджень [38].

Дослідницька діяльність об'єднується трьома компонентами: мотиваційна, змістова, операційна. Мотиваційна – бажання з цікавістю розв'язування завдань, досягаючи своєї мети. Змістова – використання різними способами та засобами здійснення дослідницького пошуку для вирішення завдання [7, 35]. Операційна – відображення практичного досвіду дитини для розв'язання завдань та проблем, які виникають під час дослідницької діяльності та експериментів [7, 35].

Важливо зазначити, спираючись на роботу Т. Здравчева, що діти старшого дошкільного віку проявляють значний інтерес щодо дослідницького пошуку, під час якого вони навчаються досліджувати фізичні та соціальні об'єкти у певних ситуаціях – це яскравий прояв активності та прагнення до пізнання і дослідження навколишнього середовища дитиною [16].

Безмежна допитливість до нового закінчується отриманням нових знань, первинних розумінь, предметів та явищ – дослідницька активність дитини, вона розкриває внутрішнє прагнення дитини щодо продовження дослідництва [16].

Основою творчого типу розвитку особистості є реалізація дослідницької активності та практичного відкриття світу дитиною. За К. Крутії [28, 29] та іншими дослідниками можна виділити загальні етапи розвитку дослідницької діяльності дітей:

1) Мимовільна увага становить інтуїтивне розуміння та мимовільне запам'ятовування – на ранньому етапі розвитку дитини [28].

2) Розвиток допитливості, виражений в самостійній постановці питань до невідомого, пошук відповідей на питання – проявляється у дітей віком 3-5 років [28].

3) Відкритість до нового виражається у протиріччях та власної думки, до нових питань та проблем – у дітей віком 5-6 років при дослідницькій діяльності [29].

Суб'єктна позиція дитини, що є проявом уміння висувати та реалізовувати гіпотези, розв'язання завдань при різноманітні пошукової діяльності та експериментів. Структурою пошукової діяльності дошкільника, як зазначено у «Методиці ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія» [32] може бути: розуміння даного завдання, аналізування умов, припускання причин та наслідків спостережу вальних явищ, підбирання способів перевірок та планувань, аналізування фактів та формування висновків –

рішень завдання. Ці етапи є пошуковою діяльністю дитини у процесі активних спостережень, експериментів та дослідів [32].

При створенні проблемних ситуацій: на основі розвитку інтересу до проблеми та вирішення її; на основі засвоєння умінь та розвитку дослідницької діяльності; на основі індивідуальної та взаємної перевірки результатів; на основі спільного обговорення, колективного пошуку та висновків щодо перспектив подальшого дослідження та експериментування

Можливістю розвивати пізнавальну та дослідницьку активність старших дошкільнят є використання різноманітних вправ та ігор [42]. Будівельно-конструкційні ігри – дуже важливі: розвивають вміння цілеспрямовано розглянути предмети та споруди, уявою розділяти на частини, зрівнювати, знаходити спільне та відмінне, вміти робити висновки, відокремлювати елементи конструкції, від яких залежать інші (за Т. Поніманською) [35, 38].

Під час розвитку у дітей дослідницьких умінь можна використовувати різні проекти, наприклад «Погодні явища – спостереження та досліді». Дошкільники спостерігають за погодними змінами та можуть фіксувати їх на спеціальному стенді, макеті на основі наявних даних або ними вигаданих (дощ, сніг, вітер, грім, сонце тощо) [40]. Метою такого проекту є захоплення дітей до спостережень, під час яких вони стають «шпигунами», «дослідниками», яке вимагає від них вміння та навчання аналізувати, досліджувати, обговорювати у команді з іншим, та давати висновок конкретизовано [40]. Спостереження за природою діти можуть робити три рази на день – вранці, в обід та ввечері перед тим як залишати садок. Для того щоб дітям було цікаво робити такі досліді – вихователі повинні створювати ігрову ситуацію – наприклад «Погода сьогодні». Взявши участь у такому заході, та мати таку, як для дитини, важливу роль, діти вчаться не боятись публіки, висловлювати свої думки та розповідати про результати спостережень, ставити прогнози погоди на завтра, наприклад. Після таких «новин» діти та вихователі обговорюють інформацію та роблять висновки.

Задля ще більшої зацікавленості, можна надати дітям їм особисті календарі погодних явищ та вони матимуть змогу фіксувати погоду не лише в садочку, а й вдома з батьками [40]. Усі данні дітей, вихователь повинен внести до загального групового календаря погодних явищ, завдяки якому можна порівнювати данні одне одного на день, тиждень або місяць. Закріпити знання дітей та перевірити їх можна провівши міні-дослідження, як затверджує А. Богуш та Н. Гавриш [4]. У цьому дослідженні можна надавати дітям такі питання: «Чи вітряна погода сьогодні на вулиці?», «Які тварини любляють дощі?», «Коли починає жовтіти та опадати листя?» тощо. Для завершення певної тематики можна додати виготовлення приладів для виміру температури повітря, напрямлення вітру та його швидкість, глибини снігу тощо. Як результат у дошкільників накопичуються вміння, якості, розвивається дослідницька активність, інтерес до досліджень різного характеру, розвивається мовлення та мислення, інтелектуальні процеси, самостійна діяльність, ініціативність, вміння оцінювати та використовувати у своїй діяльності різноманітні прилади. Величезну роль має у цій діяльності й педагог, він повинен активно організовувати дітям такі дослідження, готувати проблемні питання, знати як зацікавлювати дітей та обговорювати з ними дослідження [4, 48].

2.2. Значення педагогів у формуванні дослідницької компетентності дошкільників та особливості організації дослідницької діяльності дошкільників у природі засобами гри

Сучасне суспільство має дуже великий вплив від інформаційних та соціальних джерел. Задля упорядкування отриманої інформації, люди повинні мати навички та вміння. Завдання яке стоїть перед педагогом є саме процес вдосконалення та розвиток пізнавальних інтересів дошкільників. Пізнавальна активність дітей – вона не є вродженою, а будується упродовж всього життя. Пізнавальний інтерес є самостійною, ініціативною діяльністю

дітей, при якій діти самостійно пізнають навколишній світ та розв'язують пізнавальні завдання, які з'являються на життєвому шляху [6].

Основною пізнавальною функцією дослідницької діяльності є відкриття чогось нового, невідомого для дитини, розв'язання проблемних ситуацій, досліджуючи їх, використовуючи свої почуття, аналізуючи самостійно результати дослідів [42]. При дослідницькій діяльності у дітей покращується пам'ять, активізуються розумові процеси, удосконалюються мовленнєві навички, формуються розумові уміння та досвід. Головною роллю вихователя – допомагати дітям: вдосконалювати знання, засвоювати щось нове; підсумовувати власний досвід тощо. Освітній процес у дошкільному закладі орієнтований на взаємодію педагога з дітьми, що дає змогу реалізувати себе [42].

Діти старшого дошкільного віку мають підвищений інтерес до дослідницької діяльності, в цей час в них підвищується інтерес до досліджень, експериментів, спостережень – та все це можна реалізовувати саме у дослідницькій діяльності дітей [31]. Тому що такий вид діяльності поєднує багато факторів які неодмінно важливі для дітей: розвиток мовлення, уваги, уяву, посидючість, допитливість, мислення, терплячість, прагнення працювати тощо. Під час такої діяльності вихователь разом з дошкільниками повинен досліджувати явища, об'єкти спостережень, змінювати умови їх існування або змінювати ситуації та способи досліджень задля зацікавленості дітей до діяльності [34].

Наочно-образне мислення і наочно-дійове мислення знайомі дошкільнятам. Тому представлені та пов'язані з ними методи та заходи можуть бути широко застосовані в освітньому процесі дошкільних закладів. Це дослідницькі проекти, спрямовані на пізнання навколишнього світу. Вони базуються на бажанні отримати нові знання та ідеї, та є джерелом мотивації, настільки ж сильною, як інтелект та загальний пізнавальний розвиток дошкільників. Адже саме нежива природа, різноманітність рослин і тварин,

зміна процесів росту та розвитку, зміна умов навколишнього середовища гарантують щодня нові знання та допомагають дітям розвивати знання [48].

Дослідницька компетентність дошкільників не характеризується спеціальним іспитом для певного віку. Дитина будь-якого віку повинна володіти характеристиками попереднього віку і мати нову модель зрілості.

Але ефективність використання досвіду дітей багато в чому залежить від якості роботи вихователя. Якщо дитина свідомо не готова до експериментальної діяльності - вона залишиться позаду на ранніх стадіях розвитку і не зможе просунути на вищі рівні. Навіть якщо цій дитині 5-6 років, вона не вміє грати, не вміє складати, маніпулювати, не вміє працювати – вона не знає, як вирішувати ті чи інші завдання. Тому батьки та дошкільні заклади мають забезпечити якісні зміни та створити умови розвитку, за яких усі ланки структури досвіду зможуть нормально функціонувати [12, 29, 39].

Пізнавальні потреби старших дошкільників реалізуються у формі дослідницької діяльності, метою якої є «відкриття» нового. У цьому випадку найважливішим фактором є характер діяльності. Дослідження дітей з різних аспектів досліджуваної діяльності дає змогу зазирнути в реальний світ творчості у зв'язку з іншими речами. Інтерес дітей зростає протягом досвіду перевіряючи знання та вміння (спостерігати, інтерпретувати, розв'язувати активні задачі, узгоджувати та пояснювати методи, шукати ознаки та важливі зв'язки, порівнювати тощо) [12].

У дослідницькій діяльності дитина використовує різні аналізатори, які дозволяють їй побачити, помацати, помацати, понюхати і відчутти предмет. Цей досвід збагачує її життя, сприяє глибшому розумінню природи та прагненню донести її до інших. При цьому активний словник, збагачений різноманітними виразами, створює граматично правильні відповіді на запитання, організовує самостійну розмову, стежить за логікою мовлення та

контролює речення. Розвиток мови базується на засвоєнні знань і не складається з простих вербальних процесів [10, 42].

Дослідницька діяльність може використовуватися в різноманітних самостійних заходах дитячого садка і створити необхідні умови для спостереження і розвитку професійних навичок. Що й казати, діти люблять заняття, де вони разом з дорослими роблять перші відкриття, вчаться пояснювати та демонструвати. Вони вчаться розповідати батькам про свої результати, робити подібні (або складніші) досліди вдома, складають нові задачі та самостійно розв'язують їх. Можна зробити висновок, що дослідницька діяльність є методом ефективного спілкування дорослих і дітей[42].

Кожного дня, з перших років життя, діти спостерігають за змінами та явищами природи – погодними умовами (сніг, дощ, вітер, туман, грім тощо) [див. Додаток Г], за комахами, рослинами, за тваринами тощо. Кожна дитина повинна проводити досить часу на свіжому повітрі та спостерігати за навколишнім – кожен день – це день відкриттів та пізнання чогось нового, розкриття таємниць світу. Екологічна свідомість та культура дошкільників – головне завдання вихователів та батьків, це так би мовити джерело інформації для дошкільників [40, 48]. Заняття з ознайомлення дітей з навколишнім світом допоможуть розвивати у дошкільників зацікавленість до пошуку, дослідницьких дій [див. Додаток А, Б].

У тісній взаємодії педагогів та батьків у дітей дошкільного віку розвивається інтерес, зацікавленість та допитливість до природи, співчуття, переживання – усе це є необхідним елементом для формування особистості [40]. Під час формування в дітей знань про природу, дуже багато залежить від дорослих, адже саме вони є не лише носіями знань, а й показником для того щоб діти наслідували їх способи, дії, маніпуляції, прийоми та функції. Отже, головним завданням дорослих – спрямовувати діяльність дітей таким чином, щоб вони засобами самостійного відкриття, рішенням завдань та

проблем водночас вміли їх використовувати. Знання дошкільника та його розумовий розвиток – це педагогічний процес [40].

Дослідження в природі – це процес та продукт діяльності, як продукт – це знання про фізичний стан природи, а як процес – це експерименти та спостереження [5, 33]. Досить важливо щоб усі діти приймали участь у дослідницькій діяльності, адже вміння, що розвиваються в них під час дослідів мають тісний зв'язок з іншими видами навчання та будуть супроводжуватися усе життя. До таких умінь дошкільників можна віднести спостереження, порівняння, опис, класифікація тощо. Спостереження – це метод дослідження, у якому діти аналізують та описують об'єкти та явища [6]. Порівняння – це метод дослідження, завдяки якому діти встановлюють спільне та відмінне у процесах, явищах та об'єктах [35]. Опис – це зображення предмета або явища описуючи який він (м'який або твердий, тонкий або товстий, гарячий/теплий або холодний тощо) [6]. Класифікація – це система групування об'єктів та явищ дослідження або спостереження за ними, згідно до їх загальних ознак [35].

З дітьми дошкільного віку можна проводити досліди різноманітного спрямування, наприклад використовуючи та досліджуючи пісок або Грунт[33] [див. Додаток Д].

Старші діти розуміють, як люди використовують воду в побуті. Однак, ці розуміння можуть бути односторонніми і суперечливими. При спостереженні, зі старшими групами, вихователям доцільно включати в розповідь наочні посібники, на яких зображені знаки і предмети, доступні органам чуття [33]. Досліди для дітей старшого дошкільного віку з водою цікаві не лише у молодших групах, а й у старшій [див. Додаток Г].

Взагалі, вихователь може планувати свою роботу з дітьми, наприклад восени. Для зручності – це можна поділити на блоки : «Вітер. Смерч. Повітря» - цей блок роботи доречно проводити у вересні місяці, коли вітер змінюється, стає прохолоднішим та сильнішим ніж влітку та зазначити мету «...Пояснити дітям, що ми вітер хоч і не бачимо та можемо його відчути або

зробити самостійно, та можемо спостерігати за тим що він робить; пояснити дітям, що без дощів повітря лише засушить землю та не буде родючості плодів; закріпити знання дітей про те, що повітря може бути теплим та холодним.»; «Вода» - цей блок роботи можна використовувати у будь-яку пору року та головне зазначити мету «... пояснити, що колір води залежить від барвників, речовин, що в ній присутні; пояснити та продемонструвати дітям, що від сонця залежить температура води; показати, що вода може розливатись у будь-якому напрямку та залишає після себе слід» та «Ґрунт. Пісок» - тематика цих дослідів може бути у будь-якому сезоні та мати свою мету «...продемонструвати дітям та довести, що без води Ґрунт пересихає та у землі утворюються тріщини; пояснити, що від води залежить й вага землі. Суха вода легша за мокру; розвивати словниковий запас «родюча земля», «не родюча земля» [33, 48].

Під час тривалого спостереження за погодою та її явищами старші дошкільники набувають цінних для розвитку якостей: інтересу до дослідження, розвинутої лінгвістики, інтелектуальних процесів (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), спостережливості, самостійності, ініціативи, розуміння теми вимірювання метеорологічних явищ, знання користування вимірювальними приладами [33].

2.3 Формування дослідницької діяльності дітей: принципи , завдання, умови

Дослідницька діяльність дошкільників формується під час вчення дітьми природи. Навчально-освітній процес має на меті засвоювати дітям елементарні екологічні норми та вивчати з дітьми поняття «організм та середовище». Системність, комплексність та наступність – це основа змісту роботи вихователя щодо формування в них знань про людину та природу [7]. На цій основі можна утворити такі напрями: визначити конкретні методики, формувати в дітей й надалі «природа-людина-природа» та надавати дітям

практичні навички оперувати засвоєними знаннями й у інших видах діяльності, віддзеркалювати різноманітний вид діяльності дітей й в природі [32].

Важливим також є те, щоб вихователі дотримувались принципів підбору знань для засвоєння нового дітьми. Одним з найважливіших принципів є: науковість, доступність, системність, наступність тощо. Ефективною дослідницькою діяльністю дошкільників забезпечуватиметься такими педагогічними умовами: формувати пізнавальний інтерес, створювати спеціальне розвивальне середовище, утворювати партнерську взаємодію між дітьми, вихователем та батьками [32].

Пізнавальний інтерес, на думку М. Монтесоррі – особливий процес пізнання дитини природи, довкілля та всього, що її оточує. Коли дитина прагне пізнати щось нове її мозок формує позитивне ставлення до навчання та прагнення побачити щось нове для неї, дитина перебуває у активному пошуку дослідів [45]. «...це один з різновидів навчання дошкільників, такий мотив є головним у розвитку старших дошкільників, вихователі та батьки дітей мають допомагати дітям, розвивати їх знання, уміння та навички, формувати в них інтерес до пізнання навколишнього» [45].

Створення розвивального - предметного середовища – це розвиток активної, самостійної діяльності дитини для якої треба добре організувати розвивальний простір [35]. Під час дослідницької діяльності розвиваються інтелектуальні враження, вміння працювати в колективі й самостійно, мати власну точку зору, вміти аргументувати її та робити висновки. Розумний вибір інструментарію в куточку для дослідів дають змогу дітям оволодіти засобами пізнавальної діяльності, способами дій, огляд об'єктів, розширювати свій досвід [41]. Обладнання такого куточка повинен враховувати такі вимоги: вікові особливості дошкільників, їх безпеку, доступність розміщення тощо.

Партнерство – взаємодія педагогів та батьків у досягненні мети в вихованні дітей дошкільного віку [6]. У цьому процесі метою є досягнення

цілей: прийняття рішень партнерами рівноправне, довіра та компроміс, повага та взаємодопомога, відповідальність тощо [6].

За науковцем М. Головань - «...педагог для дошкільника завжди має головну роль у вихованні його світогляду, дає дітям зрозуміти, що вони працюють самостійно, не намагається розмежувати повсякденність та навчання, бо дослідження – це ознайомлення зі світом, а не самоціль. Ці дії позитивно мотивують дитину до експериментальної діяльності» [11].

Виховне значення підвищення дослідницької здатності полягає в наступному: Індивідуальне/інтерактивне сенсорне та когнітивне середовище майданчик, де діти можуть активно займатися; умови для розвитку позитивних емоцій і пізнавальної діяльності дітей); когнітивні функції у дітей захист навколишнього середовища (потрібно поєднувати різні види діяльності з дітьми) різноманітні заняття для дітей: спільні гуртки, окрема і самостійна група; прийом та виховання дітей пізнавальний досвід (зосередженість на грі); ефективна організація взаємодії дітей і педагогів; результат навчання: сформована дослідницька компетентність [43].

«Оскільки ігрова діяльність включає дошкільний період, ігрова діяльність дошкільнят займає велике місце в системі організованих освітніх впливів, художньої творчості та експерименту. Вона стає основою для інших видів діяльності [43].

Тому проблема формування дослідницьких умінь у дошкільників недостатньо вивчена в науково-методичній літературі. Використовуючи виховний ефект від навчання дослідницьким навичкам, педагоги та батьки можуть досягти успіхів у розумовому розвитку дітей дошкільного віку. Перспективною для подальших досліджень вважаємо розробку методичних рекомендацій щодо формування дослідницьких умінь в ігровій діяльності дітей дошкільного віку [43].

Вважаємо, що процес розвитку дослідницької діяльності дошкільників буде більш ефективним за умови збереження певних психолого-педагогічних умов. Виходячи з аналізу психолого-педагогічної літератури, видається

доцільним зупинитися на визначених нами критеріях. Узагальнюючи М. Головань, А. Богуш, Н. Гавриш, К. Суятинова та інші визначення освіти, під нею розуміють сукупність предметних умінь, змісту, форми, методу, психології та прийомів навчання, спрямованих на вирішення дослідницьких завдань. Ефективною дослідницька діяльність дітей дошкільного віку буде активною за таких умов: пізнавальний інтерес дошкільників до дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток певних сфер їх свідомості; створити особливе середовище для розвитку; реалізовувати співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу (вихователів, батьків, дітей) [4, 11, 43].

Першою освітньою умовою ми обираємо формування у дітей пізнавального інтересу до дослідницької діяльності яка спрямована на розвиток особистісно-мотиваційної сфери. Пізнавальний інтерес є особливим центром особистісного вибору в пізнавальному процесі тієї чи іншої пізнавальної сфери. Систематичний розвиток пізнавальної допитливості виховує позитивне ставлення до навчання та виховання. Пізнавальна допитливість має дослідницький характер. Під його впливом дитина задає питання, активно шукає відповіді. При цьому дослідницький процес відбувається з ентузіазмом і емоційним піднесенням. Пізнавальний інтерес позитивно впливає не тільки на процес і результати діяльності, а й на перебіг психічних процесів: мислення, уяви, пам'яті, емоцій [16].

Пізнавальний інтерес є однією з головних цілей підготовки дошкільників. Серед різноманітних мотивацій дітей особливе місце займає пізнавальна мотивація, яка є однією з найбільш специфічних для дошкільного навчального закладу. Водночас зрозуміло, що пізнавальна активність не є прямим наслідком віку, і не всі сучасні діти мають цю властивість. Педагоги та батьки в першу чергу піклуються про розвиток у дітей знань і вмінь, інтересу їх до пізнання навколишньої дійсності [42].

Інтелектуальний та пізнавальний інтерес спрямований не лише на процес навчання, а й на його результати, пов'язаний із досягненням мети, подоланням труднощів. За дослідником А. Богуш «Дитина народжується

дослідником, допитливість, постійне спостереження та експерименти, самостійний пошук нової інформації про світ - зазвичай є найважливішими поведінковими характеристиками дітей. В активній дослідницькій діяльності для задоволення допитливості це проявляється в дитячому досвіді, з одного боку, діти розширюють свої уявлення про світ, а з іншого починають освоювати основні форми культури. Досвід планування причинно-наслідкових зв'язків, простору і часу дозволяє зв'язати окремі ідеї та знання в цілісну картину світу [4].

Другою умовою є організація предметно-просторового середовища. Найважливішою умовою такого середовища є розвиток активної самостійної діяльності дітей. Дослідницька діяльність потребує підготовки та облаштування продуктивного розвивального простору для експериментів і досліджень. У дослідницькій діяльності й у дітей формується не тільки інтелектуальний вплив, а й уміння працювати в групі й самостійно, відстоювати свою точку зору, доводити справедливість і причини неуспішності дослідження. - накопичується досвід та вміння робить серйозні висновки [4].

Матеріали, обладнання в куточку дослідницької діяльності сприяє засвоєнню розумової діяльності, способів дій, керування предметами та збільшенню інтелектуального та пізнавального досвіду дітей. При плануванні та проведенні дослідницької діяльності слід враховувати такі вимоги: вікові особливості; безпека та здоров'я дітей; наявність відповідних ділянок; здатність вносити зміни – за роботами І. Карапузова, В. Коваль «Організація дослідницької діяльності» [19, 20].

Третьою умовою розвитку дослідницької діяльності є співпраця всіх учасників навчального процесу. Взаємодія — це специфічна форма взаємовідносин у досягненні спільних цілей, яка ґрунтується на таких принципах: рівноправності; вибір рішень проблем на основі довіри та відданості; врахування та визнання взаємної вигоди, толерантне ставлення до партнера; взаємні інтереси та співробітництво сторін; добровільне прийняття

взаємних зобов'язань; відповідальне ставлення сторін за виконання своїх зобов'язань [12, 29].

Тому сучасний рівень розвитку освіти та дошкільного виховання передбачає тісну співпрацю двох сторін – сім'ї та дитячого садка – з метою розвитку особистості дитини з урахуванням її можливостей і здібностей. Діти вчаться лише у тих, кому довіряють і мають для них авторитет. А це означає, що батьки – його найкращі вихователі та вчителі життя. Робота має бути спрямована на співпрацю дошкільного закладу та сім'ї, а не на заміну батьків дошкільними закладами, які надають можливість спілкування [29].

Слід зазначити, що освітній процес для розвитку дослідницької діяльності дітей старшого дошкільного віку має будуватися на основі співробітництва. Вона демонструє гуманістичний погляд на дитину, допомагає дітям дошкільного віку розкрити свій потенціал та адаптуватися до динамічного сучасного суспільства. Процес самоусвідомлення особистості дитини, створення її неповторної особистості, її особистісних характеристик і сприяє її «творчості» [29].

Діти, як суб'єкти освітнього процесу, мають можливість розвиватися у належному темпі, відповідно до своїх можливостей та потреб. Цей підхід базується на таких принципах: самосвідомість, особистість, свобода волі, вибір, творчість, досягнення, довіра та підтримка. Орієнтований підхід складає методи і прийоми, що відповідають таким вимогам: розмовний характер, творча активність, увага до підтримки індивідуального розвитку дитини, забезпечення дитини необхідного простору в дошкільному віці, свобода прийняття самостійних рішень, творчість, підбір матеріалів, методів навчання та поведінки [29].

Однією з найважливіших характеристик педагога за допомогою особистісного підходу є прагнення зрозуміти та прийняти дитину такою, яка вона є, усвідомлення та розуміння вікових та індивідуальних особливостей у

здійсненні навчально-виховного процесу, виховання ґрунтується на кожній сильній стороні дитини [29].

Особистісний підхід, свідомий, спеціально розроблений і організований навчальний процес, його мета – виховання і формування особистості, які потребують спеціального навчання, з урахуванням особливостей, їх індивідуальних інтересів і здібностей. Дуже важливо підкреслити важливість взаємодії між дитячим садком і сім'єю, яка забезпечує постійний і взаємодоповнюючий розвиток у навчальній діяльності дитячого садка [29].

Пізнавальні потреби старших дошкільників проявляються у формі пошукової діяльності, спрямованої на «відкриття» нового та найважливішим фактором є природа [42].

2.4 Методичні рекомендації щодо формування дослідницької компетентності дошкільників в грі

На думку дослідників, одним з ключових чинників впливу на розвиток дошкільників є адекватно організоване освітнє середовище, яке при цьому отримує розвивальний ефект. Згідно з висловленням О. Ковшара, стійке формування пізнавальної активності у дитини, що є фундаментом для дослідницької діяльності, стає можливим лише в спеціально створеному розвивальному середовищі [27, с. 83]. Загальноприйнятим у педагогічному контексті є визначення розвивального середовища як комплексного явища, що включає в себе матеріальне та технологічне наповнення, високі стандарти психолого-педагогічних та санітарно-гігієнічних умов, а також доцільне та розумне естетичне оформлення [27, с. 10].

На основі вищевказаного визначення розвивального середовища розглядається як методично доцільне розробити детальний план підготовки такого середовища для дошкільного закладу. Планування розвивального

середовища вимагає уважної уваги до роботи та врахування різних факторів, таких як вікові особливості дітей, педагогічні цілі, наявні ресурси та особливості закладу [2].

Основні етапи планування розвивального середовища для дослідницької діяльності з дітьми:

- **по-перше, формулювання освітніх цілей** – тобто, чітко визначити цілі, які враховують між предметні зв'язки та інтегративний характер Розглянути спеціальні навички дослідницької діяльності, інтегральні навички інших освітніх напрямів БКДО та навички [1, 2];
- **по-друге, врахування вікових особливостей** - забезпечити, щоб розвивальне середовище відповідало потребам дітей різного віку, базувати план на можливостях роботи в зоні найближчого розвитку [2];
- **по-третє, планування педагогічних методів і підходів** - чітко визначити методи та підходи для досягнення освітніх цілей, розглянути використання методів ігрового, інтерактивного та проєктного навчання [2];
- **по-четверте, побудова концепції зонування приміщення** - розподілити приміщення на зони для гри, навчання, творчості, забезпечити кожну зону необхідними матеріалами та ресурсами [2];
- **по-п'яте, аналіз санітарно-гігієнічних вимог** - дотримуватися вимог щодо вікової відповідності іграшок та інших матеріалів, забезпечити безпечні та естетичні аспекти, включаючи вентиляцію та температурний режим [2].

Ці етапи є основою для успішної реалізації розвивального середовища. Додаткові елементи можуть додаватися в залежності від матеріальних можливостей та конкретних потреб закладу. Розробка стратегії використання сучасних технологій в навчальному та організаційному

процесі, таких як комп'ютери, планшети, електронні посібники, та електронні навчально-методичні матеріали, в тому числі електронні інтерактивні дошки, для підтримки освіти та розвитку дітей – дуже доцільно. Створення в розвивальному середовищі умов для інклюзивного навчання, забезпечення можливості для всіх дітей отримувати освіту та розвиватися. Взаємодія з батьками у плануванні та організації розвивального дослідницького середовища, спільна праця з батьками для інтеграції виховних впливів вдома та в дошкільному закладі [20].

Методичні рекомендації для колективного планування дидактичних ігор із дослідницьким характером:

Здійснення спільного визначення теми інтересу - під час обговорення теми, активно вислуховуйте дітей і реєструйте їхні ідеї та запитання; зазначте, що їхні власні думки є важливим внеском та будуть враховуватися; для ефективного відстеження ідей дітей можна використовувати спеціальну дошку або паперовий аркуш, на якому вони будуть записувати свої думки; доцільно організовувати групові обговорення; колективні обговорення теми дозволяють дітям обмінюватися ідеями та обговорювати те, що їх цікавить; сприяйте вільному обміну думками та створенню спільного інтересу [47].

Визначення мети та завдань - разом із дітьми сформулюйте конкретні, вимірювані та досяжні цілі, які вони хочуть досягти через гру. Наприклад, може бути ціль "Дослідити як вирощують рослини" або "Як, яким чином, чому – світить сонце". Здійснюючи спільне обговорення з дітьми, визначте завдання, які необхідно виконати для досягнення цих цілей, такі як "дослідити різні види рослин" або "Спостереження за сонцем". Надайте можливість дітям встановити власні цілі в рамках загальної теми дослідження, щоб підтримати їхню індивідуальність та стимулювати особисті інтереси [48].

Спільне розроблення плану дослідження - разом із дітьми складіть перелік етапів, які слід пройти для досягнення мети дослідження та визначте, хто відповідає за кожен конкретний етап; подальше обговорення включає вибір засобів, які будуть використовуватися під час дослідження; запропонуйте дітям обрати ті інструменти та обладнання, які найбільше зацікавлені їхньою увагою; розглядайте разом з дітьми, яким здається реалістичним графік виконання дослідження та встановіть терміни для кожного етапу.

Спільна розробка сценарію гри, сюжету чи окремих ігрових елементів - разом із дітьми розглядайте різні варіанти сценаріїв гри, сюжетних ліній та ігрових деталей; надайте їм можливість обрати той, який їм найбільше до вподоби; проведіть спільну сесію творчого так званого мозкового штурму, під час якого діти можуть вносити свої ідеї та вносити зміни до сценарію гри; забезпечте можливість дітям активно виготовляти ігрові елементи, такі як костюми, декорації або артефакти, які сприятимуть глибшому зануренню в гру. Метод організації групової творчої діяльності, відомий як брейнштормінг, передбачає генерацію найбільшої кількості креативних ідей протягом обмеженого часу з метою вирішення складних інтелектуальних завдань [40].

Іншими ефективними методами активної взаємодії в ігровій діяльності дослідницького характеру є використання головоломок, формулювання та спільна перевірка гіпотез, ігрові історії за ролями та взаємодія зі стимулюючим оточенням. Розглянемо методичні аспекти впровадження кожного з цих методів. Включення головоломок у процес ігрової дослідницької діяльності дітей дошкільного віку може значно сприяти розвитку їхніх когнітивних та проблемно-розв'язувальних навичок.

Пропонуємо такі принципи успішного впровадження головоломок у навчальний процес:

- Вікова відповідність: відбирайте головоломки, що відповідають віці, інтересам та рівню розвитку дітей, такі як прості пазли, мозаїки, лабіринти та головоломки із вставними елементами для дошкільнят
- Інтеграції в ігровому контексті: робіть процес складання головоломок частиною ігрової діяльності, наприклад, в рамках сюжетної гри, де складання головоломок - це частина завдання для досягнення мети.
- Колективна співпраця: залучайте дітей до спільного розв'язання головоломок, що сприяє розвитку комунікативних навичок і вчить працювати в команді.
- Дослідна спрямованість: поєднуйте головоломки із дослідницькою діяльністю, використовуючи їх для вивчення кольорів, форм, чисел або букв.
- Зворотній зв'язок: оцінюйте та підкреслюйте зусилля та успіхи дітей, надаючи позитивний зворотний зв'язок, що стимулює їх до подальших активностей
- Адаптивна складність: збільшуйте складність головоломок поступово відповідно до розвитку навичок дітей.
- Варіативність: надавайте дітям можливість обирати головоломку, над якою вони хочуть працювати, що підвищує їх мотивацію та зацікавленість.
- Єдності виховного впливу: залучайте батьків до ігрової дослідницької діяльності, діліться ідеями головоломок, які можна використовувати [10]

Зі старшими дошкільниками у дослідницькій діяльності ефективно використовувати спільне формулювання та перевірку гіпотез є добре обґрунтованим підходом [17 с. 77]. У грі та дослідженні, формулювання та перевірка гіпотез стають ключовими елементами, що сприяють розвитку

критичного мислення, зрозумінню наукових принципів та вдосконаленню навичок розв'язування проблем. Починаючи зі ставлення запитань про оточуючий світ, діти стають більш цікавими та мають бажання вивчати. Далі вони формулюють гіпотези, спираючись на ці запитання, що розвиває їхнє мислення та здатність формулювати припущення. Важливим етапом стає перевірка гіпотез шляхом практичних експериментів, які можна легко інтегрувати в ігрові сценарії. Наголос робиться на спостереженні та документуванні результатів, що сприяє власному досвіду та активному навчанню [10 с. 14].

Обговорення та аналіз отриманих даних дозволяють дітям порівнювати свої гіпотези з реальними результатами, що є основою для формування логічних висновків та розвитку аргументації. Важливо відзначити, що всі описані етапи повинні бути супроводжені візуалізацією та візуальним супроводом. Наприклад, використання елементарних інтелектуальних карт та встановлення причинно-наслідкових зв'язків за допомогою конкретних, відповідних віку прикладів. Помилки чи несподівані результати слід розглядати як можливість для навчання, що стимулює дітей до подальших досліджень та вдосконалення їхніх дослідницьких стратегій [14, 15]. Залучення батьків та інших вихователів у діалог та спільну діяльність не лише підтримує інтерес дітей, але й сприяє глибшому розумінню вивчених процесів. Загалом, такий підхід робить освітній процес більш динамічним, інтерактивним та значно ефективнішим.

Основними кроками в реалізації прийому ігрових історій за ролями є розробка сценарію, підготовка матеріалів та реквізиту, розподіл ролей, введення в ігровий процес, залучення до дослідження, підтримка та модерація, рефлексія та обговорення, оцінка досвіду та внесення коригувань. Усі ці етапи повинні бути реалізовані разом з дітьми. Кожному підготовчому етапу слід призначити відповідальних учасників, враховуючи індивідуально-типологічні особливості дітей. Наприклад, вихователь може призначити

відповідальних помічників для розробки сценарію, підготовки реквізиту, розподілу ролей та введення в ігровий процес. Такий підхід сприяє розвитку почуття відповідальності та максимальному залученню всіх учасників до спільного успіху [18].

Взаємодія зі стимулюючим оточенням в різних зонах розвивального простору передбачає застосування різноманітних методів. Наприклад, на сенсорних станціях рекомендується використовувати залучення через історії. Діти можуть цікаво розповідати історії або загадки, розв'язання яких передбачає взаємодію з сенсорними матеріалами. Ще одним ефективним прийомом для цієї станції є використання сенсорних карток з завданнями. Кожна картка спрямована на проведення дитиною через різні сенсорні відчуття у взаємодії з оточенням. Важливо, щоб картки були привабливими для дітей та відповідали всім санітарно-гігієнічним нормам. Ще однією ідеєю на цій станції є створення сенсорної доріжки, розкладаючи різнотекстурні матеріали, по якій діти можуть ходити босоніж [18].

В екологічних дослідно-ігрових зонах розвивального простору можна використовувати певні методи, щоб сприяти вивченню та розвитку дітей. Наприклад, дидактичні ігри можуть служити засобом визнання різних видів насіння та бобів, де діти взаємодіють з іграми, щоб вивчити, з яких рослин вони походять. Також можна впроваджувати визначення екосистемних ролей, де кожна дитина виконує різні елементи екосистеми, досліджуючи їх взаємозв'язки [18].

Ще однією цікавою ідеєю є використання творчих ландшафтів, де дітям пропонується створити власні міні-ландшафти або діорами, використовуючи природні матеріали. Також можна впроваджувати прийом моделювання середовища, де діти створюють моделі середовищ для різних тварин, використовуючи панно та наявні матеріали. Прийом впорядкування за категоріями дозволяє дітям сортувати рослини або тварини за різними параметрами, такими як колір, розмір, тип харчування тощо. Усі ці методи

можна успішно впроваджувати як частину дослідно-ігрових занять у розвивальному середовищі.

ВИСНОВКИ

Ігри - є одним з засобів формування компетентності дітей старшого дошкільного віку, а саме дидактичні ігри, в яких діти, граючись, досліджують особливості навколишнього середовища [4]. Дослідницька компетентність дітей проаналізована у багатьох психолого-педагогічних виданнях. Проаналізувавши її, можна зробити висновок, що педагоги та психологи закликають використовувати різні методи навчання з використанням інноваційних технологій, завдяки яким навчальний процес буде ефективним та успішним [28]. Спираючись на взаємодію особисто-орієнтованого характеру формується процес розвитку діяльності старших дошкільнят. Цей підхід має забезпечувати та підтримувати процеси самореалізації, самопізнання та індивідуальність «створення власного Я». Прагнення розуміти та приймати дитину такою, яка вона є, враховуючи вік та індивідуальні особливості дітей – є головним завданням педагога. Маємо зазначити, що змістовна взаємодія дитячого садка та сім'ї, що має забезпечувати безперервний взаємодоповнюючий розвиток активності дитини [17].

Використання ігор дітей у навчально-дослідній діяльності легше, якщо в основі ігор лежать навчальні ситуації, в процес навчання включені елементи ігрових, дидактичних ігор, розвиваючих і вправ. Вихователь проводить дидактичні ігри відповідно до рівня екологічної освіти та рівня науково-експериментальної діяльності вчителя. Використання дослідницької діяльності в роботі з дітьми допомагає застосувати те, що в процесах сприйняття, розумових операцій діти вчаться здобувати знання без знань, мислити, робити висновки в цілому, тобто правильно діяти в природі. До кінця дошкільного віку у дитини формується базове ціннісне ставлення до оточуючих речей, особливо пізнавальні

Для розвитку дослідницьких здібностей дітей дошкільного віку в іграх і заняттях велике значення має методичне забезпечення. Цей процес передбачає створення сприятливого ігрового середовища, яке заохочує дітей ставити запитання, спостерігати та експериментувати. Дорослі повинні заохочувати допитливість дітей, відповідати на їхні запитання, сприяти критичному мисленню та аналізувати результати досліджень. Також важливо дозволити дітям досліджувати та записувати свої відкриття самостійно. Використання цих процедур допоможе дітям розвинути навички опитування та критичного мислення, які важливі для їхнього навчання та подальшого розвитку [21].

Важливою частиною їх розвитку є розвиток дослідницьких умінь дітей дошкільного віку в ігровій діяльності, що сприяє розвитку творчості, критичного мислення та навичок. Для досягнення позитивних результатів необхідно методичне забезпечення цього процесу [21].

Задля формування в дошкільників таких компетентностей необхідно дотримуватись таких правил/порад:

Плануйте ігрову активність дошкільників - поставте перед кожною грою мету зосередитися на конкретних навичках і знаннях. Створюйте ігри, які заохочують різні підходи до дослідницьких навичок, таких як спостереження, опитування, експериментування та аналіз.

Створюйте сприятливе середовище для дітей - надайте доступ до різноманітних іграшок, які заохочують до дослідження (наприклад, пазли, кубики, лабораторні матеріали, книги, природні матеріали (земля, вода, пісок) тощо). Ми повинні дбати про те, щоб діти мали можливість вільно досліджувати навколишній світ і задавати питання.

Стимулювати до питань та спостережень - залучайте дітей до відповідей та коментарів. Заохочуйте дітей ставити нові запитання та думати про те, що відбувається на різних предметах.

Проводьте експерименти - надавайте дітям можливість самостійно проводити нескладні досліди, досліджувати явища, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Заохочуйте дітей записувати спостереження та результати тестування.

Розвивайте в дітей критичне мислення - заохочуйте дітей аналізувати інформацію та робити висновки. Допоможіть їм розглянути свої ідеї та думки.

Необхідні ресурси - надайте доступ до додаткових ресурсів, таких як книги, Інтернет або спеціальні ігри для додаткового навчання.

Сприяйте їх творчості - нехай діти висловлюють свої ідеї та знання за допомогою малюнків, моделей, групових проєктів тощо.

Оцінюйте та спостерігайте - використовуйте методи оцінювання, щоб спостерігати за розвитком навичок опитування кожної дитини та за потреби коригуйте методи.

Основна ідея полягає в тому, щоб створити захоплююче ігрове середовище, де діти досліджують світ, задають запитання та розвивають свої дослідницькі навички. Методична допомога допомагає планувати, розвивати та контролювати процес формування дослідницьких умінь у дітей дошкільного віку [23].

Формування дослідницької компетентності у дошкільників в ігровій діяльності є важливим завданням для розвитку їхніх когнітивних, соціальних та емоційних навичок. Нижче наведені методичні рекомендації, які можуть допомогти педагогам і батькам у цьому процесі:

Створення стимулюючого середовища - забезпечте доступ до різноманітних ігрових матеріалів, які сприяють дослідженням і експериментуванню (конструктори, пісок, водні ігри, тощо). Забезпечте безпеку та контрольовану свободу для дітей під час гри.

Планування тематичних ігор - організуйте ігрові сценарії, які стимулюють дослідницьку активність (ролеві ігри, виготовлення власних іграшок, тощо). Задавайте питання, що спрямовують дітей на дослідницьку діяльність (наприклад, "Що буде, якщо...?").

Розвиток спостережливості - заохочуйте дітей спостерігати за навколишнім середовищем. Пропонуйте завдання, які сприяють виявленню і розумінню різних явищ (наприклад, "Якщо додати воду у пісок або ґрунт, що буде відбуватися?").

Формування навичок планування - заохочуйте дітей складати плани для своїх ігор та досліджень.

Ці рекомендації можуть бути адаптовані відповідно до конкретних умов та потреб групи дошкільників. Важливо враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та створювати умови для їх творчого розвитку через ігрову діяльність [23].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 18.12.2022).
2. Бабюк Т. Організація дослідницько-експериментальної діяльності дітей у природі. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2012. 64 с.
3. Беленька Г. Місце ігрової діяльності в житті сучасного дошкільника та її особливості. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: збірник наукових праць. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2009. Вип. 1, С. 62–68.
4. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі: підручник для ВНЗ. Київ: Вид. дім «Слово», 2008. 408 с.
5. Бутенко В. Психолого-педагогічні основи ігрової діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: збірник наукових праць Херсонського державного університету*. 2016. №72, С. 51–56. 50
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) ВТС 250000 / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. - Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. - 1736 с.
7. Віневська, О. В. Педагогіка: словник-довідник корекційного педагога. – Ростов н/Д: Фенікс, 2013. Волинець Ю. Організація експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку на основі взаємодії фахівців закладів дошкільної освіти з батьками/ Народна освіта. Електронне наукове фахове видання, 2019. Вип. 2 (38), С. 125-133 . URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NarOsv_2019_2_20 (дата звернення: 18.05.2023).
8. Вруська І. Особистісний розвиток дошкільника в процесі ігрової діяльності. Дошкільний навчальний заклад. 2015 Вип. 7, С. 2–6.

9. Гаврило О.І. Психологічні і педагогічні основи дослідницької діяльності дітей дошкільного віку. URL : <https://repository.sspu.edu.ua/> (дата звернення: 18.05.2023).
10. Гнетецька О. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 7. С. 14–17.
11. Головань М. С. Сутність та зміст поняття «дослідницька компетентність». *Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць*. Випуск VII. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55–62.
12. Грановська Т. Роль вихователя у формуванні екологічної свідомості дітей дошкільного віку. *Наукові записки НДУ ім. М.Г. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2013. № 5. С. 129-133
13. Довбня С. Підготовка майбутніх вихователів до організації ігрової діяльності з дітьми дошкільного віку (на матеріалі спецкурсу «Теорія і методика ігрової діяльності дітей дошкільного віку»). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. №5(49). с. 211-219.
14. Дослід – старша група «Дивовижні квіти». URL: <https://vseosvita.ua/library/doslid-starsa-grupa-divovizni-kviti-203785.html> (дата звернення: 18.05.2023).
15. Досліди та експерименти. Міністерство освіти і науки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/profesijna-skarbnichka/dosliditaeksperimenti-z-ditmi> (дата звернення: 18.09.2022).
16. Здравчева Т.М. Пошуково-дослідницька діяльність як складова виховного процесу у ЗДО- <https://vseosvita.ua/webinar/posukovo-doslidnicka-dialnist-ak-skladova-vihovnogo-procesu-u-zdo-258.html> (дата звернення: 25.05.2023).
17. 5. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей. у ДСДВ. *Науковий вісник. Ужгородського університету*. Сер.: «Педагогіка. Соціально-педагогічна робота». 2019. С. 75–78.
18. Ігрова діяльність у дошкільній освіті п'ятирічних дітей (педагогічний супровід до програми "Дитина"): навч.-метод. посіб. / за заг.

ред. Н.В. Кудикіної. Київ: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 220 с.

19. Карапузова І. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. №9 (63). С. 39.

20. Карапузова І.В., Коваль В.М. Організації дослідницької діяльності дошкільників з природою. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18736/1/17.pdf> (дата звернення: 23.07.2023)

21. Карабаєва І. Розвиток уяви та творчого фантазування / *Практичний психолог. Дитячий садок*. 2013. № 10., С. 29–37.

22. Карапузова І., Бурсова С. Дитяче експериментування: реалії та перспективи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 9 (63). С. 39–49.

23. Карасьова К. Гра – справа серйозна. *Дошкільне виховання*. 2014. № 5, С. 20–21.

24. Карук І. В. Експериментування як вид діяльності дітей у дошкільній педагогіці України (середина ХХ – початок ХХІ століття) : дис. ...д-ра філософії (PhD) за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, МОН України. Вінниця, 2023. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/Karuk%20I.%20V._Experimentation%20as%20a%20type%20of%20children%E2%80%99s%20activity%20in%20preschool%20pedagogy%20of%20Ukraine.pdf (дата звернення: 24.07.2023).

25. Кіт Г. Творчий характер дослідницької діяльності учасників педагогічного процесу. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця : 2011. Вип. 34. С. 320–325. 53

26. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]-Режим доступу: [https:// www.kmu.gov.ua /.../ukrainska-shkola-compressed.pdf](https://www.kmu.gov.ua/.../ukrainska-shkola-compressed.pdf) (дата звернення: 18.09.2023).

27. Ковшар О. Забезпечення розвивального середовища в навчально-виховному процесі п'ятирічок. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*. 2014. № 10. С. 94–98.

28. Крутій К. Л., Стеценко І.Б. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2017. 124 с.

29. Крутій К., Маковецька Н. Подорож у довкілля. Методичні рекомендації для батьків і педагогів щодо ознайомлення дітей дошкільного віку із довкіллям. 2-е вид. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 148 с.

30. Л. Лохвицька. До здоров'я дітей через освіту дорослих: технологія взаємодії ДНЗ з родинами. Навч.-метод. посібн. – Тернопіль, 2012. – 176с.

31. Методичні рекомендації до Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) 2021 рік. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/605/0be/86b/6050be86b4f68482865820.pdf>

32. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія / наук. ред. та упоряд. Н. М. Горопаха. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. 432 с.

33. Методика проведення спостереження. Поради педагогам. URL: https://dnz38.at.ua/publ/metodika_provedennja_sposterezhenja/1-1-0-7 (дата звернення: 23.09.2022).

34. МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В Агафонова, К Суятинова - Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ», 2023

35. Новий український тлумачний словник : близько 20000 слів і словосполучень / за заг. ред. В. В. Дубчинського. - Харків : Книжковий клуб, 2008. - 608 с. - 978-966-343-814-6

36. Охрім О. Я. Пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / Упоряд. Охрім О. Я. Жидачів, 2012. 90 с

37. Піроженко Т., Карасьова К. Ігрова діяльність дошкільника. Старший дошкільний вік : навч.-метод. посібник. Київ : Генеза, 2014. 96 с.
38. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Підручник. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.
39. Про Затвердження професійного стандарту «Вихователь закладу освіти» Лист МОН № 755-21 від 19.10.2021р.
40. Система реалізації завдань екологічної освіти та виховання дітей старшого дошкільного віку / укл. О.Г. Фоміна, Л.Й. Марчук, Н.Й. Тимощук. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. 236 с. (Бібліотека вихователя дошкільного навчального закладу).
41. Сипчук Є. Категорія «Дослідницька компетентність» у філософській та історико-педагогічній науковій літературі. Гуманізація навчально-виховного процесу. 2022. №. 1 (101). С. 149–157.
42. Формування пізнавальної сфери дошкільника URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-piznavalnoi-sferi-doskilnika-osnovniaspekti-128614.html>.
43. ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Суятинова К.Є. 2023р.1-4 с
<http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/353/9691/20203-1?inline>
44. Шинкар Т.Ю. Напрями вдосконалення методичної роботи в закладах дошкільної освіти. Ricerche scientifiche e metodi dellaloro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche. № 3, 2021. С. 7–12. DOI 10.36074/logos-12.11.2021.v3.01 (дата звернення: 08.07.23).
45. Якименко С.Д. Педагогічна система М. Монтессорі: сутність, особливості. – К., 2021
46. Я. А. Коменський – фундатор наукової педагогіки (з нагоди 430-річчя від дня народження видатного педагога): Матеріали VII Всеукраїнської

науковопрактичної онлайн-конференції з міжнародною участю, 10-11 листопада 2022 р. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2022. – 294 с

47. «Яскраві враження, активність та пізнання дітей під час прогулянок та дослідницьких дій» Беленька Г., Машовець - Вихователь-методист №6. 2018. URL: <http://leleka.rv.ua/yak-organizuvaty-progulyanku-v-dnz-veselo-i-korysno-konsultaciya-dlyavyhovateliv-2.html> (дата звернення: 23.09.2023).

48. «Я маленький дослідник» - Шумей Т. І. Палітра педагога. 2013. № 5. С. 15–18.